Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIаццагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дениз ★ ЕРА, 12 ЯНВАРЬ, 1989 ШУ. ★ № 5 (7664). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕ ХИННА ВIАШАГIКХЕТАР

6 январе КПСС Центральни Комитете хилар Iилман культуран деятелашца вIашагIкхетар.

ВIашагIкхетаре къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Дагардар дIа-юха оалача юкъе дакъа лаьцар: Г. И. Марчука — СССР АН президента, Б. И. Олейника — йоазонхочо, С. В. Михалкова — РСФСР йоазонхой Союза правлене председатела, Я. Я. Петерса — поэта, В. Н. Кудрявцева — СССР АН пачхаьалкхенни бокъони Института директора, Д. А. Гранина — йоазонхочо, Г. В. Свиридова — композитора, А. М. Адамовича — йоазонхочо, В. А. Коротича — «Огонек» яхача журнала керттерча редактора, Н. И. Саца — берий музыкальни театра художественни кулгалхочо, режиссера, А. С. Иванова — «Молодая гвардия» яхача журнала керттерча редактора, Е. А. Евтушенкос — поэта, Л. И. Абалкина — академика, СССР АН экономика Института директора, С. А. Баруздина — «Дружба народов» яхача журнала керттерча редактора, Н. П. Бехтерева — академика, И. П. Друцэ — йоазонхочо, Р. А. Быкова — кинорежиссера, СССР кинематографистий Союза правлене секретара, Г. А. Арбатова — академика, СССР АН США-ай Канадан Института директора, Г. Я. Бакланова — «Знамя» яхача журнала керттерча редактора, В. П. Астафьева — йоазонхочо, М. А. Ульянова — РСФСР театральни деятелий Союза правлене председатела, С. П. Залыгина — «Новый мир» яхача журнала керттерча редактора, Р. К. Ованесяна — Армянски ССР йоазонхой Союза правлене председатела.

ВIашагIкхетара итогаш йир М. С. Горбачева.

ВIашагIкхетаре дакъа лоацаш хилар новкъостий Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, В. П. Никонов, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, Э. А. Шеварднадзе, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов.

ВIашагIкхетарах йола отчет кепатохаргья.

(ТАСС).

КПСС Центральни Комитета Пленумах бола ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1989 шера 10 январе хилар КПСС Центральни Комитета аргIанара Пленум.

Пленуме дийцар укх тайпара дешаш:

1. Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабарах.
2. «Партега, советски халкъага» долча КПСС Центральни Комитета кхайкаралах.
3. Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаташ харжарах.

Цу дешаех йола доклад йир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. ГОРБАЧЕВА.

Пленуме къамаьлаш дир: Г. И. УСМАНОВА — КПСС Татарски обкома хьалхарча секретара, Г. И. РЕВЕНКОС — Украина Компарте Киевски обкома хьалхарча секретара, Г. В. КОЛБИНА — Казахстана Компарте ЦК хьалхарча секретара, Н. М. ГРИБАЧЕВА — «Советски Союз» яхача журнала керттерча редактора, СССР йоазонхой Союза правлене секретара, В. В. КАРПОВА — СССР йоазонхой Союза правлене хьалхарча секретара.

Пленумо оттабир Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаталла кандидаташ. Оттаьча порядкагIа уж дIачулургба регистраце яра КПСС-гара СССР халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий комиссе.

Пленумо тIаийцар кепатеха арадоаккхаргдола «Партега, советски халкъага», дола КПСС Центральни Комитета кхайкарал.

Пленумо тIаийцар кепатеха арабоаккхаргбола «Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаташ харжарах» бола соцам.

Цу тIехь КПСС ЦК Пленумо ший болх чакхбаьккхар.

1989 ШЕРА 10 ЯНВАРЕ ХИННАЧА КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПЛЕНУМА СОЦАМ

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕГАРА СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАТАШ ХАРЖАРАХ

1. Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаташ харжарах йола КПСС ЦК Пленум гулъе 1989 шера 15 — 16 марта г. Москве.

2. СССР халкъа депутаташ хоржаш голосовани е КПСС ЦК членалла кандидаташа, КПСС Центральни ревизионни комиссе членаша, хIаьта иштта союзни республикай Компартей ЦК, парте крайкомийн обкомийн хьалхарча секретараша, союзни республикай Компартей ЦК шоллагIча секретараша, союзни республикай Лакхехьарча Советий Президиумий председателашен Министрий Советий председателашен, КПСС центральни органий состава юкъебоагIаш боацача министраша, центральни ведомствай а организацей а кулгалхоша, военни округий командующеша дакъа а лоацаш.

3. КПСС ЦК Политбюрона тIадилла законагIа оттаьча порядкагIа ЦК Пленуме голосовани ергьйолча наькъа список КПСС-гара СССР халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий комиссега дIачулулга.

КПСС Нохч-ГIалгIай областной Комитета пленум

Укх шера 6 январе, г. Грозне хилар парте Нохч-ГIалгIай областной комитета II пленум.

Пленуме дийцар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома комиссеех дола дош. Доклад йир парте областной комитета хьалхарча секретара В. К. Фотеева.

Пренешка дакъа лаьцар: В. А. Куценкос — КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара, А. А. Просвирова — КПСС Наурски райкома хьалхарча секретара, Т. Д. Халгуева — ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» яхача Назрановски завода слесара-инструментальщика, В. Т. Сагаева — КПСС Урус-Мартановски райкома хьалхарча секретара, Ю. А. Айдаева — «Ленинан некъ» яхача газета редактора, Д. Я. Бабоченкос — № 7 йолча треста Грозненски монтажни управлене слесарий бригадира, Е. И. Пучкова — КПСС Ленински райкома хьалхарча секретара, О. Б. Гадаборшева — «Сердало» яхача газета редактора, С. Н. Хаджиева — «Грознефтехим» яхача НПО генеральни директора, химически Iилмай доктора, Р. И. Зыгаловас — КПСС социально-экономически отдела заведующе, В. Б. Виноградова — «Знание» яхача общества республикански организаце правлене председатела, исторически Iилмай доктора, А. А. Осмаева — Октябрьски райисполкома председатела.

Пленумо чIоагIйир парте обкома е комиссеш: партийни строительстван кадрови балхен дешашта яр, идеологически комисси, социально-экономически политика дешашта яр, аграрни политика дешашта яр, правови политика дешашта яр.

ХЕРЖАЧА ОРГАНИЙ АВТОРИТЕТИ ЛОАРХIАМИ ЛАКХБЕ

КПСС обкома хьалхарча секретара В. К. ФОТЕЕВА доклад

Ший бокъонаш дIайолаьй 1989 шеро, исторена юкъедахад 1988 шу. Дуккхача даькъе доккхий хувцамаш хинна шу дар из. Перестройка процессаш дIахо дегIаахара, дерригача доакъошка: экономике, политике, социальнии духовнии вахаре кердадар хьадийлла а чIоагIдаь а шу. ЧIоаггIа дег чу дужаш тIаийцар коммунисташа, берригача къахьегамхоша советски халкъага КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела М. С. Горбачева даь Кердача шера дола кхайкарал. «ХьатIадоагIа шу проблемаш йоацаш хургда, аьнна лерхIаш а дац, е хург а дац, — йоах цу тIа. — КIезига дац де деза цIенхаштта ра гIулакхаш а йоакхонаш а. Вайна гуш да тахан кхы а чIоагIагIа тIагIерта гIулакхаш де дезилга.

...Бакъда, де дезар херҗа даьннад, перестройка никъ билла баьннаб. Советски нах перестройкана тIехьа ба, хIаьта из тIехь-тIехьа вай пачхаьалкхен кема тешамегIа никъ беш хургхилара тешамегIа йола гаранти я».

Укх шера планаш кхоачашъяр цхьа моллагIдола декхар дац, хIана аьлча пятилетка заданеш кхоачашъеча халкъа боахамен социальни сферан цхьадолча доакъошка тIехьадиса хилар дIадакха, производство кхы а лакхагIча организационно-экономически боарам тIа йоакхаш лакхъе, хIара районе, городе, юрта, хIара балха моттиге радикальни хувцамаш де деза вай. Иштта да хано дIадехар, вай керттера декхар.

Ден повестка тIа политически уйла ен гIулакхаш ден ховлга а оттадаь, революционни хувцамий хано партийни комитетий берригача балха чулоацама юкъедахь принципиальни хувцамаш, кердайоах цун формаши методаши, областной партийни организацена хьалхашка латта проблемаш кхоачашъяра керда, ординарни доаца наькъаш лех. Цунца дувзаденна ира отт политически кулгалдара орган хиларах тарра КПСС обкома лоархIам лакхбара дош.

Дукха ха йоаццаш хиннача XX областной партийни конференце чIоагIагIа дийцар херҗача партийни органий авторитет чIоагIъяра наькъаш. Парте областной комитета хьокхаме гуш да цун гIулакхаш тIехь-тIехьа дукхагIа республика дегIаахара керттера, перспективни проблемаш кхоачашъяра тIадерзадеш хилар. КIезиглу заседанеши цига увттадеш дола дешаши. Ма беззара сиха ца бохийте а, партийни комитеташа теркам тIабохийт къахьегама коллективашка, юххьанцарча парторганизацешка нахаца беча балха.

Обкоме кIезигагIа дувц боахама дешаш хIаьта парте райкомий, юххьанцарча партийни организацей, кулгалдеча кадрай отчеташка дукхагIа ладувгI. Обкома членаша хьинарегIа дакъа лоац пленумашкен бюрон дувцара дешаш кийчдеча комиссейн болхлой группайн балха юкъе, цар решенеш еча, оттадаьр кхоачашдара тIахьожами хьажари вIаштIехьдоакхача.

Бакъда, нагахьа санна КПСС обкома (ювцар я хьалха хинна состав) берригача членний болх овлангара хувца карагIдаьннадий, укх тIеххьарча шерашка хинна хувцамаш кхоачамбеш дий аьнна дош оттадича, цунна дола жоп цаI мара дац: кхоачамболаш дац. Кхоачамболаш дац, хIана аьлча цкъара луш йолча поручениеша (бюрон пленумен оттаде дешаш кийчдар, жалобашка е заявленешка хьажар, и. кх. дI.), парте областной комитета члена таро лац. ЙIаьхха ча ханара проблемаш кхоачашъеча ший знанеех, ховчох, опытах пайда эца, херҗача партийни органе ше беча балхах реальни хьахулаш дар ходалийта. Хетаргахьа, укхаза обкома членашта цар шоашта тIачIоагIъяьча проблемай хьакъехьа знанеш кIоаргье йиш хургйолаш центральни кепайоазон тIара, телевиденеи радион передачеш тIара мехна кхыча регионий опыт йовза могаргдолаш, хIаьта эшаш гIулакх эттача моттиге дIагIоргболаш йола специализаци е еза. ТIаккха КПСС обкома хIара члено херҗача ерригача хана хьинаре болх бергба шийна тIадехкача дешаш тIа. Хетаргахьа, тIаккха вайцига хургбац хIамала сагота боаца, аргIанарча пленуме хьийхача мара шоай декхараш дага ца доха, хIаьта цига а башха дакъа ца лоаца херҗача органий членаш. Хьалха хиннача состава обкома дукхача членний гIулакхаш иштта дар. Царех кхоалагIа дакъа гаргга бараша пленумашка цкъа къамаьл данзар, цхьа конструктивни предложени юкъейоалаянзар. Бакъда, укхаза берригабехк цар хинна а Iац. Херҗача партийни активаца беча балха практикас ше хьахулийтар иштта хIама теркал ца делга.

Къаьстта йолча проблемаш тIа хадданза болх бара парте обкома членаш юкъеозаш теркалданза даргдац массаза а царех цхьабарашта безаш из хург ца хилар. Бакъда, вай декхарийла да республикана эггара актуальни долча дешашта цар компетентностах, знанеех, опытах ма моггa дукхагIа пайда эца. КПСС обкома член хилар-м — из доккха сий хилла ца Iеш, коммуниста авторитет лаьрхIа ца Iеш, ший гIулакхашта, ерригача областной партий-

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пленума соцам

ПАРТЕ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА КОМИССЕЕХ

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома комиссеш чIоагIйойла укх составе:

ПАРТИЙНИ ВАХАРЕИ КАДРОВИ БАЛХЕИ ДЕШАЙ ХЬАКЪЕХЬАРА КОМИССИ

ФОТЕЕВ В. К. — комиссе председатель.

Комиссе членаш:

АЛМАЗОВ И. И. — КПСС ОК членалла кандидат, КПСС обкома гIулакхий управляющи.

АНКУДИНОВА Т. В. — КПСС ОК член, Заводской района «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене производственно-товарни контора цеха начальник.

БАЗГИЕВ Р. А. — КПСС ОК член, КПСС Ачхой-Мартановски райкома хьалхара секретарь.

ГЕТТА А. А. — КПСС ОК членалла кандидат, КПСС обкома юкъарча отдела заведующи.

ГОРТИКОВ А. А. — КПСС ОК членалла кандидат, Старопромысловски района «Грознефть» производственни объединене «Октябрьнефть» НГДУ кхерамзлен техника отдела инженер.

ГРЕБЕННИК Л. М. — КПСС ОК член — Сунженски района «Ассинский» совхоза тракторни бригада бригадир.

КАСАЕВ Л. А. — КПСС ОК бюро членалла кандидат, ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь.

КИРИЧЕНКО Г. Ф. — КПСС ОК член, медицински инструментий Гудермесски завода токарь-револьверщик.

МАМАЕВ М. А. — КПСС ОК член, Заводской района «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химзавода слесарь.

МАХАУРИ Г. Г. — КПСС ОК член, КПСС Надтеречни райкома хьалхара секретарь.

МИСЛАУРОВ У. Х. — КПСС ОК член, Назрановски района «Назрановский» совхоза парткома секретарь.

МОРЕВА Н. М. — КПСС ОК член, КПСС МагIалбика ГК хьалхара секретарь.

НАУМОВА О. Н. — КПСС ОК член, Ленински района Грозненски почтамта операторий бригадир.

ОСМАЕВА Х. Б. — КПСС ОК член, Шалински района Аргунски «Пищемаш» завода механо-сборочни цеха мастер.

СИМЧЕНКО Н. А. — КПСС ОК член, Наурски района «Советская Россия» яхача совхоза шурий-товарни ферма бригадир-зоотехник.

ТАЛУТОВА Т. М. — КПСС ОК членалла кандидат, халкъа депутатий Шелковски районни Совета исполкома председатель.

ЧИЖ Н. М. — КПСС ОК член, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома партийни тIахьожама комиссе председатель.

ШАРШАВЫХ А. В. — КПСС ОК бюро членалла кандидат, КПСС обкома организационно-партийнии кадровии балха отдела заведующи.

ШУТИН В. П. — КПСС ОК член, г. Грозне КПСС Октябрьски райкома хьалхара секретарь.

ЯШУРКАЕВ Н. И. — КПСС ОК член, Урус-Мартановски района «Солнечный» совхоза тракторно кхаш леладеча бригада бригадир.

(ДIахододар 3-ча оагIо тIа).

ХЕРЖАЧА ОРГАНИЙ АВТОРИТЕТИ ЛОАРХIАМИ ЛАКХБЕ

(Инстедоалар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

ни организаце гIулакхашта кхы тIа а бехктокхаме хилар а да.

Тахан иштта ира хIана оттаду хержача партийни органий авторитети лоархIами лакхбара дош? Перестройка, общественни вахара еррига сфераш революционно кердаяхар, обществана демократизаци яр керттерча дакъе тийша да парте цхьан хIамана тIаберзабаь беча балхах, цун шийх хьокхама низах. Перестройка инициатор йолаш дIа а этта, общества политически авангард ше хилара лоархIам кхоачаш а беш, парте шийгара дIайолаю демократизаце процесс а. Цун маIан латт КПСС еррига звенош партийни новкъостала атмосфере гIулакхаш деш хиларах, политика, практически балха, критикех самокритикех коллективизмех сакхетамеча дисциплинех, саг ше бехктокхаме хилара дешаш паргIатта дувца йиш хиларах. Коммунисташ декхарийла ба цар юкъарчал доаццаш е бокъонца йолча демократически принципий кIийлен тIа хержача шоай викалашка гIолла, шоай парторганизаце а бIарча хьайцача парте а шоаех бокъонца бола даьй хеташ парте деррига дешаш къестаде.

Из декхар кхоачашдара тахан эггара лоархIаме дола хьал да хержача органий лоархIам лакхбар, царнех аппаратан юкъе нийса дола вIаши гIулакхаш оттадар. Секретараш а, бюро а, аппарат хIаьта а хержача партийни комитета члений тIахьожама кIаллатта еза. «ХIанзчул тIехьагIа хьахила йиш яц бюро членаша е партийни аппарата болхлоша хержача комитетий членашта команда тергIола хьал», — белгалдаьккхар М. С. Горбачева XIX Ерригасоюзни партийни конференце яьча доклада тIа.

Вай областной партийни организаце аппарат хержача органашта хьалхара болх беш хилар дIадоалилга шорттига лел ала доагIа. ХIанз а тIехьа кIезига бац городской а районни а звене, кхыметтел КПСС областной комитете а хержача органий членашта хьалхашка декхараш увттадара, уж кхоачашделга царгара хьадехара, лоацца аьлча, царна кулгал дара къанара оамалаш юталуш боаца партийни болхлой.

Масала, хьаэцаргья вай КПСС обкома пленумашкех бюрой дувца дешаш кийчдара практика. Бакъда, вай цу балха шерагIа юкъеоза даьннад хержа партийни актив. Уж болх парте районнии городской комитеташка, юххьанцарча парторганизацешка, довз цу е вокх дешай хьакъехьарча гIулакхий хьал, КПСС обкоме хьачулу справкаш. Хьадувла гуччахьа дувцаргда вай, дукхагIча дакъе цу тIехь накх ма боалий дош кийчдара бола обкома члений болх. Соцама проект, массаза яхар санна, инструктора ма оттайой, дукхагIча дакъе цо ю бюро доклад а. Соцам тIайицачул тIехьагIа цу аппарато тIахьожам а лоаттабу, из кхоачашбелга вIаштIехьа а доаккх. Иштта демократични йоаца практика духьал я перестройкас дIадехараштa, дукха хул соцамаш пайда кIезига боалаш.

Укхаза гIулакх отт партийни болх хьадда общественни хьисапе бе безача, из хьадоагIа общественно-политически организаци хиларах тарра парте ший чулоацамгара. В. И. Ленина принципиальни башхало хилийтаяц штатни (профессиональни) штатни боацачей (общественни хьисаперча) партийни балха юкъе. Из болча хана-м оалаш а хиннад «штатни йоаца аппарат». 20-ча шерашка Москве хIара ялхлагIвола коммунист юкъарчал доаццаш КПСС горкоме е райкома балха юкъеэза хиннав.

Парте чура демократи духьала цун ший духьа еш хила лархIа ягIац. Цунца вай гуш хила деза хIара коммуниста творчески потенциал хьагучайоаккха хоадам беш йола средство, инициатива хьахилара, кхетам балара, дисциплина, организованноста керттера средство. ХIаьта аппаратах аьлча, из хила еза хержача органаша шоай политически, организаторски, кхетам балара функцеш кхоачашъяра новкъостал ду, тIайица решенеш кхоачашъяра а царга хьажара болх бу, лохехьа латтача организацешта цар балха тIа новкъостал ду инструмент.

XIX Ерригасоюзни партийни конференце партийни болх общественни хьисапе бара, йизза бокъо йолча коммунистий викалий санна хержача органий авторитет юхаметтаоттаяра, аьнна да Центральни Комитета членаша массаза болх а бергболаш чурчен арахьарчен политика керттерча лостамий КПСС ЦК-а чухь комиссеш хьае еза, яхилга. ЦК сентябрьски (1988 ш.) Пленуме конференце из решени кхоачашйир.

КПСС ЦК хьокхамагIен рекомендацегIеи обкома бюрос пленума доакъошхой хьожаргболаш оттаю укх лостамегIа парте областной комитета пхи комисси хьаяра йола предложени:

— партийни вахареи кадрови балхеи дешай хьакъехьа;

— идеологически комисси;

— социально-экономически политика дешай хьакъехьа;

— аграрни политика дешай хьакъехьа;

— правови балха дешай хьакъехьа.

Хетаргахьа, дукхханей хаттар отта тарлургда фу деш хила еза парте обкома комиссеш? Цар балха формаши методаши мишта хила еза? аьнна. Тхона хет, XX-ча областной партийни конференце решенеш тIара хьадоагIаш, КПСС XXVII съездеи XIX Ерригасоюзни партконференцеи установкашца чIоагIало а лувцаш, уж комиссеш хадданза болх беш йола органаш хила езаш. Балха тIа тайп-тайпара лостамаш дале а, цар лоархIам, де лерхIараш, декхараш, балха формаш цаIаш хила еза.

Парте областной комитета комиссей балха кIийлен тIа оттадаьр фуд?

Партийни вахареи кадрови балхеи дешай хьакъехьарча комиссе керттера декхар да перестройка, демократизаце, гласноста хьалашка партийни балха стиль, парторганизацей структуреи состави, КПСС мугIарашка нах хьакъоастабара, партийни дисциплина чIоагIъяра система эргаяьккха тоаеча, коммунистий авангардни лоархIам лакхбеча КПСС горкомашта, райкомашта, еррига партийни организацешта практически методически новкъостал дар.

ХIаьта комиссе балха тIа керттера дар — практике областной партийни организаце кадрови политика кхоачашъяр. Вайцига тахан оттаяь а керттерча даькъе партийни активо могаь а я кадращцарча балха система. Гаргарча хана оаха КПСС обкома комиссеш хьажийтара юкъеяхьаргья из. Цо шийна юкъехьу болхлой хьахаржара, дIа-са нийсбара, кхетам балара партийни комитетийи организацейи балха керттера лостамаш а формаш а, цар маьха критереш, экономикана, — политико-кхетам балара балха партийни кулгалдара методаш йовзийтар. Комиссе членаш декхарийла ба цу системас дIадехараш кхоачашдара лаьгI ца болийташ тIахьожам лоаттабе. Цунца цхьана уж декхарийла ба советски, общественни, боахама организацей кадращца беча балха юкъе, кулгалду кадраш кийчъяра а юха кийчъяра а дешаш къоастадеча, хIаьта иштта йIаьхача ханарча перспективана лаьрхIа йола кадрови политика принципиальни проблемаш оттаеча юкъе а хьинаре дакъа лаца.

Кадрашкара дIадехараш къаьстта лахлу хIанз, политически система реформа кхоачашъеча хана, доал дара полномочей дикка доккха дакъа юха дIа-са нийсдеча хана: партийни органашкара — паччахьалкхен ярашка, исполнительни органашкара — викалийчарга, центральничаргара — республиканськи моттигерчей ярашка, юххера а, предприятей администрацегара — къахьегама коллективашка цар советашка гIолла. Цунца дувзаденна хIанз, цIаккха а ца хиннача тайпара, массе а боарамий кадрашкара дIадех йоккха компетентность, чIоагIа шоай лоIаме хулга, хIаьта керттердар — бехктокхаме хулга.

Новкъа хете а, вайцига кIезига хиннабац боахаме шоай лоIаме хулга ши-шегIа хила доагIаш хилар лерхIа, цкъаза госзакази договорни декхараши кхоачашдара гIулакх бехктокхаме ца лерхIа массе боарамий кулгалхой.

Из бахьан долаш дIадахача шера ялатен юртбоахама продукце кхыча тайпайн план дукххача боахамашеи районашеи декабрь бетта тIехьарча деношка мара кхоачашйиннзар. Сатем боабеш да «коллективана хетар да» яхачоа тIагIолла цхьаболча коммунисташа, колхозий, совхозий, районий кулгалхоша планови хьувкъам, йоаккхаш йола продукци лохьеш хилар, подряда тайп-тайпара формаш, къаьстта арендни хьакъехьара яраш юкъекхувлилга юхаувзаш хилар.

Цох нийса выводаш е а хьал цIенхаштта тоаде а деза. МоллагIча рангера кулгалдеш бола болхлой Iомабала беза боахам лелабара кердача система, демократизацеи гласностеи хьалашка баха а болх бе а, кулгалдара командни, административнонажимни методаш хьадда йита. Партийни вахареи кадрови балхеи дешай хьакъехьарча комиссе къаьсттача теркама кIала латташ хила деза кулгалхой харжара шерлуш йолча практикаца дувзаденна дешаш. Партийни комитеташи организацеши декхарийла я политически хьала, кадрай, наха хетачун дикагIа анализ е а довза а, хоржамашта хьалхарча балха методаш эргаяьха тоае, наьха тешам боабергбоаца, йоагIаш йола кандидатураш хьаллаца.

ДикагIа доашхаш дувца безам бар са КПСС обкома идеологически комиссе декхараш. Цун теркама сфере хила еза халкъа образоване, культура, массови информаце средствай, общественни Iилмаш дегIаахара, идеологически болх Iилманца Iалашбара, марксистско-ленински мировоззрени хьахилара, партийни пропаганден массово-политически балхеи проблемаш.

Комиссе балха тIа къаьстта моттиг лоацаш хила деза къамашта юкъерча гIулакхий республика къахьегамхошта а бахача наха а интернациональни кхетам балареи дешаш.

Цунца дувзаденна XX областной партконференце цу дешай хьакъехьа дийцар лоацца дагадохийта безам бар са.

1944 шера нохчийи гIалгIайи бахачара бохабаь дIабахийтарах дувцаш оаха оттадир идеологически воздействе еррига формашца халкъо а доацаш, Iаьдал дохадаьча, интернационализмах, социалистически законностах дола ленински деза васкеташ дохадаьча наха халкъаш Iокхахьийта хилар дIахьокха.

Вокх оагIорахьа тхо раьза хиланзар вай истори вIашдухьаленаши издержкаши йоаца никъ санна хьахьокха гIерташ хиннача моттига. Шийна юкъерча негативни элементашца халкъо ше лоаттабу къовсам — из а ба цун патриотизма, гражданственни къонахчала а майрала а хьокхам. Керттера дар ца дувцаш доацача, харцдараш юкъе хургдоацача иштта бакъдолчо новкъостал дергда вайна дIаяхача хана хиннарий мах беча дизза дола классови гIулакх дара, обывательски дувцараши псевдоисторически оценкаши хьадда юстарйоахаш дIаяхара.

Конференце белгалдаьккхар истори довзара духхьала доагIача деррига дешай хьакъехьа эггара хьалха массаза а исторически бакъдолчунца ма доагIара хила дезилга, нах бахача пунктайн улицайн цIераш хувцарца дале а, исторически моттигаш меттаоттаярца дале а, е дIаяхача ханарча цу е вокх деятелашцарча гIулакхашка юхахьажар дале а.

Демократизаци гласности ма могга дегIайоалаяра парте лаьца никъ шерра хьаллаьцар республика коммунисташа, къахьегамхоша, наьха социальни политически инициатива кIоарга моттигаш чIоагIа хьагучаьхар. Духхьала цунца бувз наха хIанз низ болаш латта революционни хувцамаш юхасовцарг ца хиларах бола шоай тешам. Бакъда, бIарга ца гуш диса йиш яц общественно-политически вахара талгIес демогогически чоп а хьагучабоаккхаш хилар, шерашка, итташ шерашка ца дувцаш, кIоаргга IотоIадаь даьхка къамашта юкъера гIулакхаш хьагойташ хилар. Укхазара хаьхиннай чоалхане уйлаш, тайп-тайпара хетараш, цкъаза бакъйоаца иллюзеш, ца кхеташ хилар.

Цудухьа республика партийни, идеологически активана хьалхашка латта хьалхарча аргIанара декхараш да демократизацен гласностен процессаш лерттIа дегIаухилга Iалашдар, доацар дувцаш йолча еррига явленеех уж мукъаяхар.

Бакъда, из доккхача, лоархIамеча къамаьла тема я. Са безам бар, тхона хетачогIа, цхьайолча, эггара ирагIча моментех дувца. Уж ювзаенна я Нохч-ГIалгIайчен истореца а цу «лазар долча» моттигашта, хIанзалца йолча хана бокъонца ювцанзен тахканзеи йолча оагIонашта йола хьадда позицеш оттаярца а.

Нохч-ГIалгIайченна, мехка кхыча регионашта а санна, бокъонца йола къаман трагеди хинна дIаэттар 1944 шу. Цу событей уйла еш, тхона хет нохчийи гIалгIайи Iобахьийтар Сталина личноста культа хьале дуккхача законагIа доацаш даьча хIамаех цаI лархIа дезаш. Цу халкъашта тIаэтта массови репрессеш кхьачай хIара советски сагага, хIана аьлча хала да из бала ца кхоачаш хинна дезал мехка хьалаха.

45 шу даьннад нохчийи гIалгIайи Iобахьийтача хана денз, КПСС XX съездо исторически юридически нийсхо юхаоттаьчул тIехьагIа 30 шу а. Бакъда, духьала мехка таханарча хьало мара лац республика халкъаша техха ха гуччахьа а йизза а ювца таро. Из деш личноста культ йолча хана социалистически законность телхадар дувцаш къамана халахетар де, цхьа халкъаш вокхарна духьал даха йиш яц.

Ала доагIа цу халача шерашка шоай къахетамца а дог лазарца а нохчийи гIалгIайи халкъий кхел екъаш хинна ца Iеш, царна гIо деш, нийсхо котъяргхиларах бола цар тешам чIоагIбеш хиннарех а. ХIаьта чIоагIа лоархIаме да дIаяхача хан трагически оагIонех дувцача хана цхьан минута а историбирса урокаш вай йиц ца ялийтар, хIанзарча а хьатIайоагIача а тIехьенаша шоай бIарга са санна моллагIча къизалах а волюнтаризмах а вай керттера рузкъа — халкъий доттагIал лораделга дагадоагIаш хилар.

Вай дувца а дувцац, е дувцарг а дац халкъаш цаIаш таIазар ловраши вожаш — таIазар тIалоаттадераши долаш санна шоайла хийрадахарах. Цу хаттарга вай хьежа деза воай массане юкъарча балага санна, цун кIийленга йийшараш, къаман яраш а йоацаш, политически мотиваш я.

Халкъий дег чура цIаккха дIадаргдац уж цIимхара шераш. Хетачох, хила ма дезара а кхеталуш а хургда, нагахьа санна городашкеи районашкеи, къахьегама коллективашка уж дагадохара нах вIашагIкхете. Цу вIашагIкхетараша гулъе еза еррига общественность: партийни комитета секретарагареи кулгалхочунгареи дIадоладенна официальни духовенства викалга кхаччалца, интернационализма, дIа-хьа гIо-новкъостал дара, халкъий доттагIала йоккха урок а хинна дIаотта деза уж.

Цунца дувзаденна, уйла е еза республикерча къахьегамхоштеи нахай духьала долхаш парте обкома, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиумеи Министрий Советеи доагIаш дола кхайкарал дара.

Йолаш я кхыйола а вай даймехка историе, обкома идеологически комиссе Iомае а тахка а еза сихха къоастаянза яргIоаца проблемаш. Хетачох, эггара хьалха цо айхха уйла е еза шийна Iилман подкреплени кийчъяра, партийни комитетий низаш бокъонца ондаьннача а квалифицированни йолча а Iилманхойн специалистийн кадращца вIашагIтохара. Вай хьеж идеологически комиссес этта проблемаш кIоаргга теxка йолча Iилман кIийлен тIа къоастаяр Iалашдергдола программаш кийчъярга. ХIаьта хIанз, къайла сенна кхухьаргда из, партийни идеологически службай балха тIа керттера моттиг дIалоацараш, хьаькъалерча а аналитически а балхах, нийсдаьча демократически гIулакхех хьалйиза йоаца управленчески решенеш я.

Хетаргахьа, ха хьатIаэттай инарала А. П. Ермолова бюстах йIаьххача хана еш йола дискуссеш цхьан кога тIа яха а.

Цхьан оагIорахьа цо белгалйоаккх бокъонца йола исторически факт — вай город дIайолаь крепость йила аьнар, Россе паччахьалкхен а тIема а цIнхеза деятель, 1812 шера хиннача Даймехка тIема турпал из хилар.

ШоллагIча оагIорахьа, теркал ца деш дита йиш яц вай краерча дукххача наха, къаьстта укх тIеххьарча шерашка а долаш, цу инарала личность, паччахьа политика чакхйоаккхаш цо лоамарой юрташта къиза репрессеш ярца ювзаяь ца Iеш, А. П. Ермолова бюст меттаоттаяр сталински командно-административни система геттара михьаръяьнна, цхьаккха бокъо а йоацаш нохчийн гIалгIайн республикера Iобахьийта хиларца дувзадеш хилар.

Из деррига теркал а деш, парте обкома бюрос нийса доацаш лоархI дIахо йодача хана из бюст Грозне хилийтар, Городеи республикеи дукха къамаш чудоагIача общественносто, цу хьакъехьара дош къоастадар кара долча органаша из нийса кхетадар догдоах оаха.

Цу хьакъехьа дIахо дувцаш цIенхаштта теркам тIабахийта беза вай истори лорадеш леладе дезаш хилара. Вайцига хIанз а кIезига да халкъий сийлахь-доккхача вошалах дувцаш дола дукхача къамаша хьакхеллача Нохч-ГIалгIайчен культура деятелашта, Россе дикагIча общественни уйлан викалашта оттадаь памятникаш, мемориальни улгаш, дагалоацама моттигаш. Партийни комитеташа, НГIАССР Министрий Совето гаргтарча хана городашкеи районашкеи цу даькъера йIаьхача юкъа йола компетентни программаш кийчъе еза. ДIаякхха еза идеологически компанейщина, штурмовщина. Массанена сил сов йоалаш кIордаьй дукхагIча даькъе, царех хьахулаш пайда а боацаш, духьал дукха къамаьлаш дара тIаерзаяь дискуссеш.

ХIаранена, тахан чIоагIа перестройка наькъа тIа латтачоа шаьра гуш да, митингаш яра, Iаьальмате дукха къамаьлаш дувцара ха чакхйоалаш йоагIалга. ХьатIакхьчай практически — хIара дийнахьарча, тIатеIа деча, творчески — гIулакхий ха. Хетаргахьа, из дагадохийтача сов хургдац перестройка идеяш чакхйоахача къовсам лоаттабеча, кIоаргга кхетам луча, шоашкара масал гойтача «тIах» аьнна хила кийча боацача партийцаштеи парторганизацештеи. Цу тайпара моттигаш нийсъелча партийни хьисапе доагIар хьадехар чIоагIа цIенхаштта хила деза.

Новкъостий, шуга кхы цхьаьнха а уйла дIайовзийта ловра сона. Дукха ха йоацаш вай чакхъяьккхай, хетаргахьа пайдане йола, Тийрка тIа дахача халкъий съездаш хинна 70 шу дизара хетаяь Iилма-практически конференци. Хьажал, малагIа уйла яйт цо: мел хала ха а хиннай, хIаьта а наха корайоагIаш хиннай цу хана хьалхашка увтташ хинна ира проблемаш массане цхьана къоастаяра таронаш. Тахан еций проблемаш: социально-экономически, меттаца яраш, демографически, кхыяраш?

Хетаргахьа, вай дагадовла деза воай лоалахоща — Дагестанерча, Къулбаседа-ХIирийчерча, Черсий-Балкхарой республикерча новкъостащца, царца цхьана уйла е еза, масала, бахача наха интернациональни, патриотически кхетам балара хьакъехьарча мероприятешта. Вай царца дукха юкъа да, историе чухь санна, хIаьта иштта хIанз перестройко оттадаь декхараш къоастадеча. Вай лерхIачох, къамашта юкъерча гIулакхашта хетаяь КПСС ЦК Пленум гаргагIертача хана из пайдане а конструктивни а диалог хургъяр.

Тахан шерлуш боагIача балха, хетаргахьа, дукхагIа гучабаха а уллув баха а беза, дешашца а доацаш, гIулакхаща перестройка хьаллоаца нах, общественни формированеш. Долаш ма дий цу тайпара низаш гонахьара Iалам цIенагIа хилийтара, исторен архитектурен шоаш санна кхы доаца памятникаш лорадара, къамий шоай тайпара йола культураш дегIайоалаяра тIехьа болам хьаллоацараштa юкъе.

Вай хьаллаца еза еррига общественни организацешцара диалог, цу даькъе формальни йоацаш а йолаш. Цу ханна цар леладер фуд ховш а, цар балха, из общественни хьашташа дIа ма деххара хургболаш, лостам балара тIахьожам лоаттабеш а хила деза вай.

Лакхе цIераш мел яьха проблемаш КПСС обкома идеологически комиссе бIаргкIала хила еза.

Социально - экономически дешаех йолча комиссе, тхона хетачох, ший низ тIабахийта беза республика халкъа боахам дегIабоалабеча даькъе тохками прогнозированни яра, Iилма-технически прогресс ярцея къахьегама эффективность лакхъярцей, радикальни экономически реформа а чIоагIа социальни политика а чакхъяккхарца, цун приоритеташ нийса лостам болаш хилар вIаштIехьдаккхарца дувзаденнача дешашта.

Из декхарийла я гIулакхаш, хьалхалатта опыт Iомаяра ларда тIа экономикен социальни сферен дегIайоалара политически методашца воздействи е Iомаяла партийни комитеташта гIо де. Партийни организацей, советски, профсоюзнии боахамийн органий, къахьегама коллективий советий низ хозрасчета хьалхалатга формаш караерзаяра, общественни вахара демократизаци, производствана управлени еча хIара къахьегамхочо реальни дакъа лацара лард хургйолаш из хIара балха моттиге дIакхачийтара тIаберзабе.

Керттерчарех цхьа декхар — болхло боахамеи политически хувцамий юкъмоттиге дIаоттавелга, бригадера вIаши леладу производственни гIулакхаш эргадаьха хувцилга, цу ларда тIа участкеи цехеи хIараненa карагIдоалар дегIадоаладар, цун бехктокхам лакхбари цунгара юха хьадоагIар дукха хьаэцари.

Комисси декхарийла я XII пятилетке республика социально-экономически дегIаахара белгалъяхьа целевой комплексни программаш юкъарчал доацаш кхоачашъяра тIехьа цIенхаштта тIахьожам лоаттабелга Iалашде.

Аграрни политика дешаех йолча комиссе керттера лостам латт управлени елга хувцара организационно-политически Iалашо ярах, аграрно-промышленни комплексе доал дара кердa формаш юкъейоалаярах, кхачан проблема къоастаелга сихдара еш йола партийни воздействи чIоагIъярах. Из деча къаьстта теркам тIабахийта беза юртбоахама производстваи цунца бувзам болча отраслийн экономикана партийни кулгалдара. лаьтташ леладелгеи хьайбаш кхоабалгеи леладара Iилман ларда тIа хьаяь системаш караерзаяра, продукци чакхъяхара, лоаттаяран дIакхахьийтаран вай ханара индустри хьакхоллара, юрт социально эргаяьккха хувцара.

Политически системана еча реформа керттерча лостамех цаI ба, аьнна XIX Ерригасоюзни партконференце белгалдаьккхад советски обществана лерраргIа демократизаци яра процесс кхоачашъергйола социалистически правовой паччахьалкхе хьаелга. «Правовой паччахьалкхен характеристика луча керттердар, — белгалдаьккхар цига, — латт закон керттера лоархIилга бокъонца Iалашдарах». Цу лерхIарашта тIаерзаяь я парте обкомо вIашагIйоллаш йола правови балха дешай хьакъехьара комисси. Цо ший теркам берргa а тIабераберга социалистически законность чIоагIдара, правоохранительни органий къахьегама коллективашцара бувзам чIоагIбара проблемашта.

Правовой реформа чакхйоаккхача хьалашка боккха лоархIам болаш да республика Iаьдала лакхерча органа законодательни болх тоабелга. Партийни влияни яра методашца комисси декхарийла я конституционни режима, советски законий лоархIам цIенхаштта лакхбара тIаберзабаь болча НГIАССР Лакхехьарча Совета балха тIахьожам лоаттабе. Цун теркама юкъмоттиге — специалистешеи общественностои дакъа а лоацаш, нахага обсуждени яйтара законопроекташ хьалхе кепа а тохаш чакхъяла езача законодательни процесса демократизаци елга, хIаьта иштта ведомственни нормативни акташ тIара законий предписанеш нийсса лелаяра тIахьожам лоаттабара болх чIоагIбелга а.

Комисси декхарийла я партийни комитеташка, первични партийни организацешкеи паччахьалкхеи органашкеи гIолла социалистически доалахьенах, вIаши леладеча боахама гIулакхех, гонахьара Iалам лорадарах дола законодательство нийса леладергдар де.

Комиссе ший керттера теркам личностана правовой защита яра, уж малагIча къамах ба аьннеи общесверча цар хьалагеи хьежжа доацаш, наьха политически, экономически, социальни бокъонаш чакхъяхара, гарантеш чIоагIъяра тIаберзабе безаш лоархI оаха.

Вайна хIанз а кIезига нийслац уйла ца еш тIанйица решенеш, документ оттадеча харцахьа уйла яр бахьан долаш лоIамагIа е лоIамза личноста, цхьайолча хана республика доазон тIа дахача бIарччача къамий бокъонаш телхаеш моттигаш. Из цIаькха а дагадохийта лов дукха ха йоацаш республиканськи газеташ тIа кепатехача, «Родина» яхача общества Нохч-ГIалгIай отделене учредительни конференце доакъашхоша доазол арахьа бахача вай мехкахошка даьча, кхайкаралца дувзаденна. Кхайкарал дешаш хеталу из отделени Советски Союзеи цул арахьеи бахача духхьал нохчаштеи гIалгIаштеи юкъера бувзамаш хьаллацара вIашагIъеллача санна. Кхыча къамий викалаша фу де деза тIаккха? «Родина» яха общество-м тайп-тайпарча хьанашка цу е вокх бахьанегIа шоай Даьхенал арахьа нийсбннача дерригача къамех болча мехкахошцара бувзамаш хьаллацаран болх вIаштIехьбаккхаран вIашагIъелла ма йий. Цу организаце къаман доазонаш готдаро республика къахьегамхошта шеко чуйоссаяр кIала кIийле йолаш дар. Парте обкома комисси общественни организацей гIулакхашка кIоаргагIа хьеже, цар балха практике цу тайпара факташ хургьяц, аьнна хет.

Комиссе цIенхаштта болх бе безаргба социалистически законность телхаярца юха ца йоалаш къовсам лоаттабе тIахьийха йолча прокуратура, суда, юстице, адвокатура органий лоархIами бехктокхами лакхбара тIехьа. Къаьстта теркам тIабахийта беза милице болх тоабара, чурча гIулакхий органий сотрудникий культуреи профессиональни грамотности лакхъяра, цар цIенхаштта социалистически законность лорадара, къахьегама коллективашцара бувзамаш чIоагIдара.

Правовой балха дешаех йолча комиссе балха лоархIамегIара участок а хинна дIаотта деза халкъа депутатий Советашка, халкъа боахаме, правоохранительни органашка дIахьежабеш бола юристаш хьахаржара, царна кхетам бала уж кийчбара система хьакхоллилга чудоагIаш йолча правовой реформана кадрови Iалашо елга.

Законность Iалашдеча йоккха моттиг дIалоац гражданашта правовой культурах, закона сийдеш хила дезарах бола кхетам баларо. ДукхагIболча наха законодательства лардаш ца йовзаш хилар гучадоал. Обкома комиссе динза даргдоацар да бахача наха правовой кхетам лулга эргадаьккха тоадара, къахьегамхой деррига тIоанаш чу а лоацаш, юридически всеобуч вIаштIехьъяккхара тIехьара де дезараш тIаэцилга.

Иззал дукха проблемаш къестае езаш хилар бахьан долаш парте обкома пленумашка, активашка дешаш кийчдеча, кхыдола дешаш къестадеча комиссе членаша хIаране хьинаре дакъа лаца дезаргда. Из болх хIанззе а дIаболабала беза.

Иштта да КПСС обкома комиссе балха цхьадола, цIаьхха а белгалдоаккх аз, кхоачаш хила гаьна дола, лостамаш. Уж тIахьийхa да партийни кулгаллара коллективность дегIакхувлара, республика социально-экономически дегIакхувлача лоархIамегIа долча лостамашка беча хьинареча балха обкома членаши членалла кандидаташи, областной партийни организаце ревизионни комисси тIаозара.

Комиссеша шоай лостамегIа йола проблемаш Iомаю, парте областной комитета лаьрхIа КПСС горкомийи райкомийи, юххьанцарча парторганизацей болх тоабара парте, цун съездийи конференцейи установкаш, тха тхоай решенеш вахаре чакхйоахача политически кулгалдара формаши методаши эргаяьха тоаяра тIаерзаяь йола предложенеш а кийчъю.

Комиссе членаша анализ ю партийни соцамаш кхоачам мишта ду хьожаш, областной партийни организаце а республика а вахареи деятельностеи лоархIамегIарча дешашта хьалхе а проработка ю, тайп-тайпара варианташ юст. Цу гIулакха цар юкъеоз партийни актив, специалисташ, общественни деятелаш, новаторски уйла йола нах, перестройке хьинаре дакъа лоацаш бараш. ЧIоагIа лоархIаме да республике хьалхле лелаеча Iилманхойх болча консультантийи экспертийи групла хIара комиссеца хьинаре болх беш хилар.

Комиссей балха чуйоагIаш йола проблемаш коллективно ювца а цар заседанешка къестае а езаш я. Из деча хана обкома моллагIча члена ший инициатива юкъейоалае мегаргья дешаш дувцача. Комиссей заседанеш уж эшаш хиларга хьежжа е еза, бакъда, хетачох, шин бетта цхьаннел кIезигагIа йоацаш. Цун аппарата болхлой шоай гIончаш болча КПСС обкома йоагIаш йолча отделашца цхьана гIулакхаш леладу цар шоай балха тIа.

Парте обкома членашта, шоай балха комиссешта юкъе эзача бакъахьа хеташ мел барашта хетарех ког гIортолга а еш цар хьаду уж е вожаш проблемаш къоастаяра дола керттера лостамаш, уж чакхдахара наькъаши методаши. Уж лостамаш ларде оттадаь хила деза КПСС обкома бюро а цун секретариата а карарчун санна перспективни болча а балха тIехь. Белггала аьлча, обкома хIара, член къаьстта къаьста а комиссеш бIарчча а, бюроца цхьана, хIаравар хила веза областной партийни организаце балха юкъе ше дакъалоацаш волга а хьаддача лостамашта ше бехктокхаме волга а кхетадеш.

Цу тайпара дош оттадаро комиссе хIара членагара дIадехаргда цу е вокх проблемашта максимальни компетентность йолаш хилар, шоай балха лостамегIа хьалха латтача опыта аккумуляци яр. Хетаргахьа, нийса хила мег цу гIулакха комиссей членаш Iомабелга вIаштIехьдаьккхача, каст-каста Iилманхощен специалисташцеи уж вIашагIбеттабелча.

Хилaнза даргдоацаш хет тхона, комиссешка болх беш болча КПСС обкома членаша шоай предложенеш ювцийта отталехьа шоай партийни организацешка, къахьегама коллективашка царга хьожалга. ХIаьта ювца йолаялалехьа шоашца цхьана бол беча новкъостащца, коммунисташца санна парте боацаращца а дагабовлилга.

Нийса хургда эггара принципиальнегIа, актуальнегIа дола дешаш партийни собранешка, е партийни комитеташка дувцийталга практикана юкъедоаладича. Цо таро хулийтаргья, цкъа-дале, комиссей балха тIехьа дукхагIа гласность хилийта, шозлагIа-дале, из е вож дош дувцача хана санна, решени тIаэцача хана а нийса позици лацара парте обкома члена гаранти а лургья.

Цу де дезарашта гIулакх деш хила еза, областной партийни организаце кулгал деча органа состава юкъебахийта шоашта рекомендаци еннача юххьанцарча партийни организацешка, шоаш беча балхах санна, уж юкъебоагIача комиссей балхах а йола КПСС обкома члений хан - ханахьара информаци. Цу дерригнеша бIарчча хьайицача гIо дергда КПСС обкома лохехьарча партийни звеньяшцара хинна ца Iеш, парте боацача дукххача нахацара а бувзам чIоагIбара, хIаьта из чIоагIа лоархIам болаш а да тахан.

Кердача коллегиальни партийни органий болх цар эггара хьалхара гIа боаккхача хана денз массови информаце средствашa оперативно бувцаргболаш оттаде деза вай гIулакх.

ЦIенхаштта уйла а яь къоастаде деза коллегиальноста керттера принцип — хоржаш йолча партийни органа берригa членаш йизза бокъонаш йолаш хилар чакхдаккхарца дувзаденна дешаш. Цунца ювзаенна бокъонца кхоачашъеш хила еза КПСС обкома хIара члена отделашкарчеи партархиверчен моллагIча информацех, моллагIча материалех, систематически а отчетни а даннеех пайда эцара йола бокъо, аппарата моллагIча болхлочун балха тIахьожам лоаттабара йола бокъо. Практикана юкъедоаладе деза дувцаш долча дешах болча докладчикий хьисапе бюро балха юкъе КПСС обкома членаша массе хана дакъа лацара практика юкъейоалаелга, дувцача деша юкъе цар хьинаре дакъа лоацилга. Къаьстта лоархIаме да, парте райкома, е юххьанцарча партийни организаце отчет ювцача хана цига болх беш бола обкома членаш тIахиланза баргбоацилга. Гуш ма дий уж дуккхача наха юкъе бахаш а болх беш а болга, цигара хьал, наьха дагарадар, царна дагалатта проблемаш йовзалга. Царна хетар чIоагIа лоархIаме да нийса решенеш тIаэцара.

Комиссеех аьлча, боахама, культура, къамий гIулакхий даькъе республике керттера, стратегически лостамаш белгалдеча цар беркате дакъа юкъедахьарга догдоахаш хила бокъо йолаш да вай.

Цу плане мишта вIаштIехьбаккха лерхI комиссей болх?

Юххьанцарча этапе цу балха юкъеоза йиш я комиссей членаш санна парте обкома кхыбола членаш а (нагахьа санна эшаш бале). Нийса хургда нагахьа санна цу балха юкъе дакъа лоацаш Iилманхой, специалисташ, республикера общественни хьисапе болх беш йола тайп-тайпара советаш хуле. Ховш да, цу юкъе дакъа лоацаш ювцаш йола проблема йоагIаш йола партийни комитеташ а, хIаьта иштта юххьанцара партийни организацеш а хила езилга.

Иштта комиссеша белгалдаь де дезараши доазонаши, экономически, организационни, технически, кадрови, политически хьисаперча рекомендацешца уж чIоагI а деш, массаза яхар санна, уж дIачутел НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиуме а Министрий Совете а, министерствашкеи ведомствашкеи, республика кхыча органашка.

ШоллагIча этапе дукхагIча даькъе бюро ювцаргйолча, хIаьта обкома пленуме ювца а мегаш йолча цу рекомендацешка хьежжа лакхехьа белгалъяьча органаша тIаэц комиссеца хьалхадаьккхар кхоачашдара шоай компетенцега хьежжа йола решенеш.

ТIайица соцамаш (из кхоалагIа этап я) уж кхоачашде дезарашка дIакхоачаду, царна юкъе хила тарлу республиканськи районнии организацеш санна къаьсткъаьста предприятеши боахамаши. КПСС обкома отделаша, райкомашеи горкомашеи, юххьанцарча парторганизацеша шоай аргIагIа чакхйоах кхоачашъеш йола решенеш организационни а политически а Iалашъяра эшаш йола мероприятеш.

АргIанарча этапе комиссе, цунца дакъа лоацаш проблема кийчъеш хиннараш а решенеш тIайицараш а болаш, решенеш кхоачашъяра проверка елга вIаштIехьдоаккх. Цунах юххера а хьахулаш дар да, хетаргахьа, хьал мишта латт хьокалга санна, гучадаьха кхоачамбоацараш дIадоахилга Iалашдара йола предложенеш а. ТIайица соцамаш кхоачашдара, комиссена хетачох, чакхдаха дезача гIулакхий лоархIамга хьежжа проверка итогаш ювца йиш я комиссе ше санна КПСС обкома бюро, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума е Министрий Совета заседанешка а.

Иштта хьахул республика социально - акономически а культурни а дегIайоалаяра кулгалдара парте областной комитета балха бIарчча система.

Бакъдар аьлча, хIанз хала да комиссей болх хьалхехьа белгалбаккха, кхыметтел цар болх мишта дIагIоргба ха а. Укхаза вай опыт хIанз а кIезига я, деррига а юххьанца денз хьадоладеш вай деце а. Шоах дуккханешта дагадоагIа, XIX Ерригасоюзни партийни конференци хинначул тIехьагIа хьаддача лостамегIа вай вIашагIъехкаяр массеха комисси, царгара дуккха предложенеш хьа а кхаьчай, бюро а секретариата а балха тIехь царех пайда а ийцаб. Урокаш эца а еза цу комиссешта де ца могаш дисачох. Цар балха тIехь кIезига яцар формализм, обкома цхьаболча члений пассивность. Тахан са безам бар парте областной комитета членаш, членалла кандидаташ, областной партийни организаце ревизионни комиссе членаш дешаш увттадара даькъе хьинар долашагIа хилара, уж кхоачашдара практически болх беш хилара тIахьехa.

Нагахьа санна карарча момента декхарех аьлча, парте обкома еррига комиссешта тахан керттердар да СССР халкъа депутаташ харжара кийчо яри уж чакхдахари, вай общества политически системерча реформа эггара хьалхара практически этап хьаеллаш йола лоархIамегIа йола из общественно - политически кампани чакхъяккхар.

Вай массане а дика кхетаде деза мехка санна вай республике а шерра дIаьрьжа йола хIанзара хоржамий кампани керда а чоалхане а хилар. Кердача кIийлен тIа, формальни дакъалацар а доацаш, сакхетаме хилара расчет а йолаш чакх а доах, чакхдоахарг. а да дIахо кандидаташ увттабелга, уж бувцилга, позицеш вIашкайоалаелга, финальни этап — голосовани елга. Долче, кердача кIийлен тIа хьабе беза берригa партийно-политически болх а. Обкома членаш, цун комиссеш цу хьалашка ма могга дукхагIа бехктокхам гойташ хьал дизза кхетадеш хила еза, эффективни, демократизаце процессашка хьежжа дола стандартни доаца гIулакхаш чакхдаха кийча йолаш хила еза.

КIезига лоархIам болаш дац хоржамашта хьалхарча къовсаме партийни организацей позице хьакъехьара вай дош а. Из нейтральни хила йиш яц Ситуацеш хургъя парторганизацеш, эздел а лоацаш, алхха хоржамий кампане этически оагIонга мара ца хьежаш. Цхьабакъда хургда партийни позици хьадда а белггала а хьахьокха езаш а.

Декхар сенах латт аьлча, из латт хоржамашта кийчо еча хана областной партийни организаце партийно-политически балха тIехь, перестройкан декхарашка хьежжа болча балха тIехь керда наькъаш карадерзадеш хиларах, республика вахара лоархIамерча процессашта политически влияни яра опыт Iоаярах. Керда опыт хьахул практически гIулакхашка. Хоржамий кампани коммунисташта йола школа, наха юкъе беча хьинареча балха, диалога, убеждене методаш караерзаяра школа хинна дIаотта еза.

Областной партийни организацена хьалхашка доккхий а чоалхане а гIулакхаш латт. Перестройка процесс сихъяра вай декхарийла да дукхагIа болх бе. Коммунистий, партийни организацей, къахьегама коллективай низах кот гIортолга а еш мара вайна могаргдац республикана хьалхашка латта социально - экономически дегIаухалга сихдара декхараш кхоачашде. Укхазара толам дукхагIча даькъе тийша ба мел хьинаре болх беш хургба харжача партийни органий членаш, яхача дешах. Цига боккха лоархIам болаш хила еза тахан вIашагIъйоахкаш йола парте областной комитета комиссеш.

Низкъала хиннад дIадаха шу ДСК коллективана. Аьттув баьннабац цун шийна хьалхашка латта декхараш дизза кхоачащде. Болх юхатетта керттера бахьан — цахаддаш гIишлон материалаш тоъаш ца хилар. Геттара эсала болх баьча цементни завода, республикерча аьшкабетонни изделеш хьаеча предприятей болхлоша дIакъайлар ДСК коллективана къахьегама толамашка бода никъ.

Дале а, кIезига яц укхаза шоай декхарех дика лоархIаю бригадаш. Царех цаI — «РСФСР заслуженни гIишлонхочо» Б. Котикова кулгалду отделочникий коллектив.

Цун мугIарашка ба укх сурташ тIа шоана гуш бола штукатураш-маляраш Муртазалиева Зайнапи Яндарбиева Лизаи.

Шоай нормаш 140—150 процент кхоачашъю хьинар долча кхалнаха.

СУРТА ТIА: З. Муртазалиева, Л. Яндарбиева.

И. ПЛИЕВА сурт.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пленума соцам

ПАРТЕ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА КОМИССЕЕХ

(Истедоалар. ДIададур 1-ча оагIон тIа).

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ КОМИССИ

БЕКОВ С. М. — комиссе председатель.

Комиссе членаш:

БЕГОЕВА Б. — КПСС ОК член, Ножай-Юрта района В. И. Ленина цIерагIча колхоза тхьамка кхедер.

БОРЦИЕВ М. М. — КПСС ОК член, Сунженски района химреагентий Карабулакски завода тепловоза машинист.

ВЕЛИЧКО П. Н. — КПСС ОК член, «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене А. Шерипова цIерагIча Грозненски маьхкдаьтта чакхдоахача завода парткома секретарь.

ГАДАБОРШЕВ О. Б. — КПСС ОК член, «Сердало» яхача республикански газета редактор.

ГОНЧАРОВ Г. П. — КПСС ОК член, Октябрьски района Къулбаседа-Кавказа машиннаькъа Грозненски отделене Грозный локомотивни депо машинист.

ДАКАЛОВ В. Х. — КПСС ОК членнала кандидат, КПСС Советски райкома хьалхара секретарь.

ДЗЕИТОВ М. Д. — КПСС ОК член, бурувдеттара балхий МагIалбика управлене буровой оборудоване ремонта слесарь.

КАН-КАЛИК В. А. — КПСС ОК член, Ленински района Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхаьалкхен университета ректор.

ЛЕВЧЕНКО Г. А. — КПСС ОК членалла кандидат, Грозненски горнизона военнослужащи.

МАГОМАДОВА З. С. — КПСС ОК член, Заводской района «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода лаборантка.

МАНАПОВ З. К. — КПСС ОК член, Шелковски района «Шелковский» госплемзавода вокхагIвола жа Iу.

МАСЛОВА В. С. — КПСС ОК членалла кандидат, КПСС Гроозненски горкома секретарь.

МИШАЕВА А. М. — КПСС ОК членалла кандидат, Шалински района Нохч-ГIалгIай цементни завода кхестача пийшкий машиниста гIонча.

МОВТАЕВ С. М. — КПСС ОК член, Нохч-ГIалгIай АССР халкъа образоване министр.

МУСХАЖИЕВА М. С. — КПСС ОК член, Веденски района «Прогресс» яхача совхоза трактористка.

НИДЕЛЬНИКОВА Л. Л. — КПСС ОК член, г. Грозне КПСС Старопромысловски райкома хьалхара секретарь.

ПРОСВИРОВ А. А. — КПСС ОК член, КПСС Наурски райнома хьалхара секретарь.

РАСТОРГУЕВ Ю. Л. — КПСС ОК член, академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненский мехкдаьтта института ректор, Ленински район.

СТАШКЕВИЧ В. Г. — КПСС ОК членалла кандидат, Грозненски района бурув деттача балхий Горячеводски управлене бурув деттар.

ТЕПСУРКАЕВ М. Ш. — КПСС ОК член, Ачхой-Мартановски района «Новосельский» совхоза сомаши баьцадаараши кхедеча бригада бригадир.

ФИЛЬКИН В. И. — КПСС ОК член, Ленински района академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски маьхкдаьтта института доцент, тIемен къахьегамен ветераний республикански совета председатель.

ХАЛГУЕВ Т. Д. — КПСС ОК членалла кандидат, Назрановски района ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода слесарь-инструментальщик.

ЭДИЛОВА А. В. — КПСС ОК членалла кандидат, Урус - Мартановски района «Горец» яхача совхоза свеклаш кхееча звенон звеньевой.

ЭЛЬМУРЗАЕВ Г. Х. — КПСС ОК член, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома идеологически отдела заведующи.

ЮГИКОВА П. З. — КПСС ОК членалла кандидат, Гудермесски района «Правда» совхоза болхло.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИ ПОЛИТИКА ДЕШАЙ ХЬАКЪЕХЬАРА КОМИССИ

ТУМСОЕВ Е. В. — комиссе председатель.

Комиссе членаш:

АЛБАКОВА К. — КПСС ОК член, Советски района «Альпийский» совхоза хозрасчетни бригада бригадир.

ВАЙМУРАДОВ М. Э. — КПСС ОК членалла кандидат, КПСС Грозненски горкома шоллагIа секретарь.

БУРАКОВ А. И. — КПСС ОК член, Старопромысловски района «Грознефть» производственни объедине бурувдеттача балхий Старогрозненски управлене бурувдеттар.

ГАДЖИЕВ А. М. — КПСС ОК членалла кандидат, Ленински района Республикански больница керттера лор.

ГАЛИЕВА Л. Т. — КПСС ОК член, Заводской района «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода оператор.

ГОРЛОВ С. А. — КПСС ОК членалла кандидат, МагIалбика района «Малгобекнефть» мехкдаьттен газн йоккхача управлене мехкдаьттен газн йоккхача № 1 йолча цеха оператор.

ГРЕЧКО В. И. — КПСС ОК член, Заводской района «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене генеральни директор.

ДЖУКАЕВ А. Б. — КПСС ОК член, Заводской района «Чеченингушстрой» производственни гIишлон-монтажни объединене парткома секретарь.

ЗУЗИЕВ У. Г. — КПСС ОК членалла кандидат, Ачхой - Мартановски района «Самашкинский» совхоза арендни бригада бригадир.

ЗЫГАЛОВА Р. И. — КПСС ОК член, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома социально-экономически отдела заведующи.

КАСТАРНОВА А. П. — КПСС ОК член, Ленински района Грозненски производственни швейни объединене генеральни директор.

МАРЕЧЕНКОВ Ю. В. — КПСС ОК бюро членалла кандидат, телевиденен радиовещанен Нохч-ГIалгIай АССР пачхаьалкхенна комитета председатель.

МКРТИЧАН А. А. — КПСС ОК член, Старопромысловски района «Оргтехника» Грозненски производственни объединене генеральни директор.

МУГАДАЕВ М. А.-М. — КПСС ОК членалла кандидат, Старопромысловски района «Грозтрубопроводстрой» треста управляющи.

МЯКИЕВ А. А. — КПСС ОК член, КПСС Назрановски райкома хьалхара секретарь.

ОЛЕЙНИКОВ Г. Г. — КПСС ОК член, профсоюзий Нохч - ГIалгIай областной совета председатель.

ОПРИШКО А. А. — КПСС ОК членалла кандидат, Октябрьски района «Промавтоматика» Iилма-производственни объединене генеральни директор.

СОЛТАМУРАДОВА Т. Д. — КПСС ОК членалла кандидат, Наурски района «Победа» совхоза комсаш кхееча бригада бригадир.

СПИРИДОНОВ А. Я. — КПСС ОК член, Октябрьски района Къулбаседа Кавказа машиннаькъа Грозненски отделене начальник.

ТОЛМАЧЕВА Л. Ф. — КПСС ОК член, Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхоза шурий-товарни ферма заведующи.

ТОМАСОВ Р. А. — КПСС ОК член, СССР Госснаба «Чеченингушглавснаб» керттерча территориальни управлене начальник.

УМАЛАТОВА С. З. — КПСС ОК член, Ленински района «Красный молот» Грозненски машинаш еча завода комплексни бригада бригадир.

УСАМОВ Ю. Д. — КПСС ОК член, КПСС Шалински райкома хьалхара секретарь.

ХАДЗАРАГОВ А. В. — КПСС ОК член, КПСС Гудермесски горкома хьалхара секретарь.

ХАДИЕВ Я. — КПСС ОК членалла кандидат, Надтеречни района «Верхненаурский» совхоза тракторист.

ЯНИН Г. С. — КПСС ОК членалла кандидат, Заводской района Нохч-ГIалгIай энергетикаи электрофикацеи производственни объединене генеральни директор.

АГРАРНИ ПОЛИТИКА ДЕШАЙ ХЬАКЪЕХЬАРА КОМИССИ

ЗАВГАЕВ Д. Г. — комиссе председатель.

Комиссе членаш:

АЗДАМИРОВА П. У-А. — КПСС ОК член, Шалински района «Северо-Кавказская» птицефабрика птичница-вакцинатор.

АЛЕЩЕНКО А. В. — КПСС ОК член, Октябрьски района бIаргаш дейнарий Ерригсоюзни общества Грозненски дешара - производственни предприяте радиоучастка контролер.

АМХАДОВ С. А. — КПСС ОК член, Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза председатель.

АРБИЕВ М. А. — КПСС ОК член, Нохч-ГIалгIай АССР Пачхаьалкхен агропромышленни комитета председатела хьалхара заместитель, министр.

БАБОЧЕНКО Д. Я. — КПСС ОК член, Заводской района № 7 йолча специализированни треста Грозненски монтажни управлене слесарий бригадир.

БАМАТГИРЕЕВ М. Ш. — КПСС ОК член, «Чечено-ингушводмелиорация» проектно-гIишлон — эксплуатационни объединене начальник.

ВЕЗУГЛЫЙ Д. К. — КПСС ОК член, «Грозненский рабочий» республикански газета редактор.

БИБУЛАТОВ Х. Г. — КПСС ОК членалла кандидат, КПСС Ножай-Юртовски райкома хьалхара секретарь.

БОРИСКИН В. П. — КПСС ОК член, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома аграрни отдела заведующи.

БРЫЗГУНОВ Н. И. — КПСС ОК членалла кандидат, Ленински района «Красный молот» машинаш еча Грозненски завода № 5 йолча комплексни бригада бригадир.

ВИТУШЕВ Х. М. — КПСС ОК член, КПСС Грозненски райкома хьалхара секретарь.

ГУРЖИХАНОВ Х. М. — КПСС ОК членалла кандидат, Нохч-ГIалгIай респотребсоюза правлене председатель.

ДАНИЛЕЦ В. М. — КПСС ОК член, КПСС Заводской райкома хьалхара секретарь.

ЗАХАЕВ Л. — КПСС ОК член, Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза механизированни отряда начальник.

ЗВЕРЬКОВА В. Ф. — КПСС ОК член, Наурски района «Плодопитомнический» совхоза директор.

КОДЗОЕВ Б. Г. — КПСС ОК член, Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза механизированни звенон звеньевой.

КОЛОМЕНСКИЙ П. Г. — КПСС ОК член, КПСС Шелковски райкома хьалхара секретарь.

МАСЛЕЦОВА Т. Н. — КПСС ОК член, Надтеречни района «Малгобекнефть» мехкдаьттен газен йоккхача управлене юххьанца маьхкдаьтта кийчдеча участка оператор.

ПОПОВА В. В. — КПСС ОК член, КПСС Сунженски райкома хьалхара секретарь.

СМЕРТИН С. А. — КПСС ОК членалла кандидат, Старопромысловски района № 1436 йолча автоколонна водитель.

ТРУЩЕНКО М. Н. — КПСС ОК членалла кандидат, Грозненски района «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода оператор.

УСУМОВА П. — КПСС ОК член, Гудермесски района «Новогрозненский» совхоза трактористка.

ХУСАИНОВ А. А. — КПСС ОК членалла кандидат, Веденски района Орджоникидзе цIерагIча колхоза председатель.

ПРАВОВИ ПОЛИТИКА ДЕШАЙ ХЬАКЪЕХЬАРА КОМИССИ

АЛЕХИН В. А. — комиссе председатель.

Комиссе членаш:

АИДАЕВ Ю. А. — КПСС ОК член, «Ленинский путь» яхача республикански газета редактор.

АЛБАСТОВ И. А. — КПСС ОК членалла кандидат, Нохч-ГIалгIай АССР юстице министр.

АСТАФЬЕВ Б. М. — КПСС ОК член, Октябрьски района Грозненски электромеханически завода токарь-расточник.

АЮБОВ С. С. — КПСС ОК членалла кандидат, халкъа депутатий Наурски районни Совета исполкома председатель.

ВИНОГРАДОВ В. Б. — КПСС ОК членалла кандидат, Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхаьалкхен университета Къулбаседа Кавказа халкъий истоpе кафедра заведующи, Ленински района «Знание» общества Нохч-ГIалгIай республикански организаце правлене председатель.

ГАЗДИЕВА З. З. — КПСС ОК членалла кандидат, Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза шурий-товарни ферма учетчица.

ДЖАБРАИЛОВ С. С. — КПСС ОК членалла кандидат, Ножай-Юртовски района «Заветы Ильича» яхача совхоза тракторист.

КАЩЕЕВ П. Г. — КПСС ОК член, Нохч-ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама комитета председатель.

КОЖУХОВСКИЙ С. Н. — КПСС ОК член, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь.

КУНИЦЫН И. Н. — КПСС ОК членалла кандидат, Нохч-ГIалгIай АССР военни комиссар.

КУПЧЕНКО А. В. — КПСС ОК член, Заводской района «Чеченингушстрой» производственни гIишлонмонтажни объединене цIенош деча комбината отделочникий бригадир.

МАГОМЕДОВ З. М. — КПСС ОК член, Заводской района Минмонтажспецстроя Кавказски территориальни координационно - информационни центра начальник.

МАЦУЦИН А. З. — КПСС ОК член, Гудермесски района Къулбаседа Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене Гудермес локомотивни депо слесарь.

ОНИЩЕНКО Д. Н. — КПСС ОК член, Шелковски района В. И. Ленина цIерагIча колхоза хьанхий товарни ферма заведующи.

ПУЧКОВ Е. И. — КПСС ОК член, г. Грозне КПСС Ленински райкома хьалхара секретарь.

РОСТОВ А. И. — КПСС ОК член, Нохч-ГIалгIай АССР прокурор.

САГАЕВ В. Т. — КПСС ОК член, КПСС Урус-Мартановски райкома хьалхара секретарь.

САМОЙЛОВА С. И. — КПСС ОК член, КПСС Веденски райкома хьалхара секретарь.

СОКОЛОВ П. А. — КПСС ОК член, Грозненски гарнизона военнослужащи.

ТКАЧЕВА В. В. — КПСС ОК член, Старопромысловски района «Грознефть» производственни объединене «Старогрознефть» мехкдаьттен гази йоккхача управлене мехкдаьттен гази йоккха оператор.

ХАДЖИЕВ С. Н. — КПСС ОК член, «Грознефтехим» Iилма-производственни объединене генеральни директор, Заводской района Грозненски мехкдаьтта Iилматохкама института директор.

ЧЕРНЫШЕВ П. П. — КПСС ОК член, Нохч-ГIалгIай АССР чурча гIулакхий министр.

ЮСУПОВА Х. Д. — КПСС ОК членалла кандидат, Надтеречни района «Знаменский» совхоза комсаш кхееча бригада бригадир.

ЯКОВЛЕВ В. Н. — КПСС ОК член, КПСС обкома пачхаьалкхен правови отдела заведующи.

Хоржамашта накъадолхаш

Бо̆ккха тешам

Урус - Мартановски района Мичурина цIерагIча совхозе хиннай СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара йола къахьегамхой собрани. Цига къамаьл даьча къахьегама коллектива Совета председатела С.-Х. А. Мальсагова предложени йир СССР халкъа депутата кандидаталла бешамаш лелаеча бригада бригадир Дудугов Хусейн Эминович оттавича бакъахьа ва, аьнна. Цун предложени хьаллаьцар бригадира У. С. Джамалдаева, сомаш кхедеча цеха вокхагIволча агронома А. Б. Керимова, цу цеха начальника В. М. Сосламбекова, зоотехника С. Ш. Эскиева. Цар белгалдоахар бригада сомаш кхедара а шекара свеклаш хьалкхеяра а планаш даим тIехкхоачашъеш хьайоагIа, яхаш, хIаьта цу гIулакха тIа доккха дакъа кхоач цун кулгалхочунга, совхоза къахьегама коллектива Совета членага, ГIойтIарча юрта Совета депутатага. Доккха сий ду цун цунца цхьана болх беш боаххача новкъосташа, къахьегама тIера а принципиальни а саг из хиларах тарра.

ЦаI санна массавар раьза а волаш, собране соцам бир: № 677 йолча Урус-Мартановски къаман - территориальни хоржама округе гIолла СССР халкъа депутата кандидаталла оттавара Мичурина цIерагIча совхоза бешамаш лелаеча бригада бригадир Дудугов Хусейн Эминович могаве, аьнна.

Грозненски района «Тепличный» яхача совхозе хиннача къахьегама коллектива собране дош дийхар боахама директора З. Н. Амаевас. Цо предложени йир мехка парламенте харжара советски военачальник, Советски Союза Турпал, армеинарал В. Л. Говоров оттавича бакъахьа ва, аьнна. Цо аьннар хьаллаьцар къахьегама колектива Совета председатела З. И. Рыбинас, профкома председатела Г. Н. Насуханова, хIаьта иштта кхычар а. ЦаI санна массавар а раьза волаш, кхаж тессар собране дакъа лоацаш хиннараша, № 672 йолча Грозненски юрта къаман-территориальни округе гIолла СССР депутата кандидаталла СССР Граждански оборона начальник СССР оборона министра заместитель Говоров Владимир Леонидович оттавара тIехьа.

Дукха нах гулбенна, дика организованность а гIулакхацара хьал а долаш чакхъяьлар хоржамашта хьалхара собрани № 49 йолча юкъерча школе. № 671 йолча Старопромысловски къаман-территориальни хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара хетаьча собране хьалхара дош дийхар школа организатора болх беш йолча Ялхароева Марьям Ахмедовнас. Шоай округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидат дешара - кхетамбалара даькъе школа директора заместитель Магомадова Зура Халидовна харжар бакъахьа хет шийна, аьнна предложени йир цо, йийцар цун сагала оамалаш.

Итт шу совгIа ха я Зура Халидовна школе болх беш йола. Юххьанца къахьега йолаелар из юххьанцарча классашкара хьехархо а йолаш. Цу юкъа заочно дешаш йистеяьккхай цо Нохч-ГIалгIай пачхаьалкхен университета филологически факультет. Даим а цIена кхоачашду цо шийна тIадехка декхараш, коллективе а дешархошта юкъе а лоархIаш, сийдеш саг я Зура Халидовна. Бакъдолчоа тIакхувш, харцо ца ловш, нийса доацачунца лира къовсам лоаттабеш, лакха принципиальность йолаш хиларца цхьана, новкъостий а дешархой а хьаштий чIоагIа йоакхо еш, эшачоа ший ха а низ а ца кхобеш гIо де кийча из хиларах дукха еза Зура Халидовна гонахьарча наха, цунца шоай бувзам хулга доккха иразь долга лоархI из мел яйзачо. Къонача хьехархой дика новкъост а хьинар дола хьехамча а я З. Магомадова, цхьабакъда, ледарло ювлийтарашца, талмастта шоай декхараш кхоачашдерашца тарлуш яц из, цIенхаштта хьадех хIарангара.

М. Ялхароевой предложени хьаллоацаш, шоай новкъоста кхыйола дикагIйола оамалаш белгалйоахаш, дег тIара доагIа къамаьлаш дир военрука Сопанов Георгий Георгиевича, юххьанцарча классай хьехархочо Шинкарева Полина Ивановнас, физкультура хьехаш волча Эскерханов Алман Бай-Алиевича, къахьегама юхьигаш хьехаш волча Харченко Виктор Александровича, кхычар.

Цхьанне санна массане а къоабал а деш, собране дакъа лаьцачар соцам бир: № 671 йолча Старопромысловски къаман-территориальни округе гIолла № 49 йолча юкъерча школа дешаран кхетамбалараи даькъе директора заместитель Магомадова Зура Халидовна СССР халкъа депутаталла кандидат оттае, аьнна.

Техника—кийчон мугIаре

ДЕША ДАЙ БА

Кхашкара балхаш толаме чакх а даьха, сихбенна техника тоаеш боахк хIанз Сунженски района «Победа» колхоза механизатораш, механически мастерске болхлой. Соахка йиълагIчеи укх шера цхьоалагIчеи квартaлашка планагIа 42 трактор, ерригa тIехьаювзаш йола инвентарь, комбайнаш тоае езаш ба уж. Цхьабакъда, соахка ремонтни балхаш дIадолалуш цар социалистически декхар тIанийцар йиъ лагIча квартале планал дукхагIа кхоъ йолаш — 21 трактор, 75 процент комбайнаш, укх шера январь бутт чакхбоалаш ерригa тIехьаювзаш йола инвентарь, хIаьта 23 февраль хьатIакхоачаш колхоза мел йола техника кийчон мугIаре дIаоттае, тишъеннача оатхалашта реставраци яра чотагIа 15 процент запасной оатхалашта, доагора-смазочни материалашта кхом бе.

ЛаьрхIар мишта кхоачашду хьожаш хилар тхо цу боахаме укх деношка.

...Цахаддаш гIар-тата латт латт механически мастерске. Мишта тоадаьд хьожаш болх байтача тракторий моторашa, еттача жIовнаша низтткъа мара хьахазийтац юхxе латтача шин саго шоайла ду къамаьл. Сварка еш боахкачар каст-каста сийрдайоах мастерске керттера цех. Де хIама доацаш лелаш цхьаккха саг вац.

Партеи правительстван хадданза дIадехачунга хьежжа, наьха къахьегама, быта хьалаш вIаштIехьдахара колхоза кулгалхоша боагIа теркам тIабохийталга гуш да. Ара мел шийла хиларах наргIатта болх бе йиш йолаш йIайха я мастерске ерригача цехий помещенешка. Укхаза латтача станокий новкъосталца тайп-тайпарча дукха оатхалаш керда хьае а тишъеннараш меттаувттае а йиш йолаш да. Мастерске керттерча цехе цкъа дIаоттаяь ийс трактор тоае вIаштIехьа да. Еза отхалаш эшача кран-балкаца дIа-хьа кхухь.

Тракторий моторaш, электрически, топливни аппаратура, кхы тайпа чоалхане агрегаташ тоаю мастерске болхлоша. Трактор вIашагIъяккха, ехача оатхалашта ремонт яьчул тIехьагIа из юха вIашагIйолла, цун лелаш дола дакъа, чоалхане йоаца оатхалаш тоае декхарийла тракторист шеба. Цудухьа мастерске болхлоел совгIа, хIара дийнахьа колхозни бригадашкара дукха механизатораш хул укхаза. Уж лаьрххIа вIаштIехьъяьккхача машинаца балха хьа а боалабу цIа а буг. Делкъа ха хьатIанхаьчача, тайп-тайпара а маьха дарегIа а кхача хул наха мастерске уллув йоаллача столове. Мукъа йолча хана ловза шахматаш, шашкаш, домино я, деша газеташ, журналаш да салаIара наха мастерске лаьрххIа хьакъоастаяьча моттиге. Цига хIара кIира цкъа вай мехкеи доазол дехьеи хиннача кердача гIулакхех дувцаш беседаш чанхйоах колхоза партийни организаце секретара Колойтанов Александр Михайловича кулгалдеча политинформаторашa.

Мастерскерча болхлоштеи механизатораштеи юкъе шерра яхь яржаргйолаш хьалаш а вIаштIехьдаьхад колхоза правлене. Ханнахьа а тешаме а машина тоаяьчоа ахчан преми лу. Масала, 24 ди мара ца доалеш гусеничний трактор тоаяьчоа — 30 сом, 18 дийнахьа комбайн меттаоттаяьчоа 65 сом лу.

ДТ-75 марках йолча трактора мотор тоабеш массехк саг воалл. Моаршал а хьаьтта, ираз долаш хилба шун болх, аьлча:

— Ираз долаш-м хургбар ер, нагахьа санна ехачарна метта дIатIаоттае тоъал запасной оатхалаш хилча, — жоп делар болх беш боахкачарех цхьанне.

Из ва мотораш тоадеш вола слесарь, Сийлахь-боккхача Даймехка тIема, къахьегама ветеран, коммунист Фатеев Анатолий Михайлович.

— Пенсе воллаше а болх беш ва из, — йоах цунах мехмастерске заведующе Михайлов Василий Васильевича. — Из мел дика специалист ва, аьлча: болх беча моторага ладийгIача кхоачам хул цунна еха е тишъенна оатхал гучаяккхара. ХIаьта цо тоабаь мотор тешаме болх беш а хул. Из бахьан долаш кхыметтел автомашиний моторaш тоаде дехар деш, кхыча боахамашкара хьаухача наьха аргIа хадац хIара дийнахьа.

— Бакъдий Анатолий Михайловича яхар? ХIанз а Iалащдац шо кхоачам боллаш эшача оатхалашца? «Сельхозтехника» объединени дIа а яьккха «Госкомсельхозтехника» вIашагIъеллачул тIехьагIа хIама хувцаденна дац? — аьнна шийга хьаьттача, тхона цу нах дар белггала хой е хац, шийца бегаш бу е бац ха безам болаш санна, тхона кIирвенна бIара а хьежа, укх тайпара жоп делар Михайлова:

— Телха мара тоаденна хIама дац. Хьалха мишта дар? ХIара боахамера инженерно - технически болхло ше дIа а вахе, заявкага хьежжа эшар хьадахьар «Сельхозтехника» республикански объединенера. Цхьабакъда, объединене цхьаболча кулгалхоша озабезам беш, шоаш дукхагIа лоархIаш болчарна лаха халагIа йола оатхалаш дIателар, хIаьта кхыбараш уж йоацаш бутар шоашка йоллаше а. Из ийрча гIулакх дIалаккхара керда вIашагIъеллача «Госкомсельхозтехника» республикански объединене оттаьча заявкага хьежжа, централизованно районашкарча ремонтно - технически предприятешка дIакхахьийта баьлар запасной оатхалаш, цар шоай боахамашта юкъе уж екъаргйолаш. ТIеххьара фу хиннад? Эша запасной оатхалаш кхы а кIезигагIа тел. Масала, ДТ-75 гусеничний кхыча марках йола тракторaш тоаяра оатхал йийхача, тхо долча хьайоалае, эша оатхал тIа а оттаяь оахош тоаергья оаха из, аьле жоп лу районни ремонтно - технически предприяте. Черсий - Балкхарой АССР-а, Краснодарски крае керда цхьа хIама юкъедоаладаьд. Районе мел долча баохамашка йола запасной оатхалаш, цар номераш а белгалйоахаш дIаязъяь список я, масала, «Госкомсельхозтехника» районни ремонтно-технически предприятей кулгалхошка. Цхьан боахаме сов а яьнна вокханена эшаш моттиг хилча оатхал цига дIалу. Тхо долча хIана дац из иштa?

Бакълув Михайлов. ГIулакх цу тайпара вIаштIехьдаьккхача, геттара эшаш а йолаш шоашка йоаца запасной оатхал кхыча боахамашка лехаш, цкъаза кIира а сов а ха йоаеш, «йорт» етташ лела дезаргдацар цхьайолча колхозий а совхозий а инженерно-технически болхлой, хIаьта ремонтни балхаш а дукха сихагIа дIагIоргдар.

Дукха ба мастерске шоай балха говзанчаш. Лакхе вийцача Фатеевх санна дика тешал ду В. Михайлова токарех Скоморохов Дмитрех, слесарь Моисеев Александрах.

— Тайп-тайпара оатхалаш хьа а ю, тишъеннараштa реставраци йийя юхаметта а увттаю Скоморохова; Цо керда хьаяь е реставраци яь оатхал заводе яьчох къоастае хала хул, — дувц Михайлов Василе.

Хала дале а тIанийца декхараш толаме кхоачашдеш къахьега вIаштIехьдоалийт мастерске болхлошта а механизатораштa а уж санна болча говзанчашa. Шоаш керда хьаяь а юхаметтаувттаяь а оатхалаш тIаувттаярах аьттув баьлар 22 процент хиллал йолча кердача оатхалашта кхом а беш, ер керда шу хьатIакхоачаш 22 трактор тоае. Къахьегама овсарле планагIа хила йоагIачул 2,1 процент лакхйир.

Трактораш тоаяра рекорд механизатораштa юкъе Лазарев Михаилеи Федюнин Александреи оттаяй. Шоай агрегаташ меттаувттаяра шийтта балха ди мара эшанзар царна. Иштта хьаьнала къахьегарах кхоккха тума ахчан преми елар царна.

— Доагара - смазочни материалашта кхом бе, аьнна пункт я шун социалистически декхараш тIа. Фу ду оаш цу хьакъехьа? — аьнна хьаьттача, В. Михайлова укх тайпара жоп делар:

— ХIара двигатела эшача доагора, машиний даьттан боарам белгалбаьккха ба. Цунга, хIаьта иштта кхашка, хьайбашта Iунал деш де дезача балхашка хьежжа, производственно-финансови план а оттайий доагор, машиний даьтта лу оаха тIеххьарча хана. ДIахо, форсункашта лаьрххIа регулировка ца яьча двигатело геттара дукха доагаду доагор, хIаьта ялх цилиндр йолча автомобила двигатела цаI-шиъ цилиндр болх беш ца хилча 10 процентага дIакхоач совлен доагаду бензин, чархаш боарамагIа йиза ца хилча — 6 процентага, карбюраторо е радиаторо леррттIа болх ца бой — 5 процентага дIакхоачаш дукхагIа. Даьча тохкамаша хьахьокх из. Цудухьа моторaш тоадара, царна регулировка яра къаьстта йоакхо ю оаха. Мастерскера е автогаражера цхьа трактор, машина араяллийтац лаьрххIа вIашагIъелла комисси цунга ца хьожаш.

Колхоза керттера инженер, профкома председатель, механик - контролер, трактор йолча бригада механик юкъе а волаш, хиннача комиссе, хIанзле ремонт а яь араяьннача тракторашта дика оценкаш увттаяй.

ТIехьаювза инвентарь колхоза бригадашка тоаю. Царна юкъе яьржача яхье котало Федюшин Александр Ивановича кулгалдеча бригадо яьккхай. Шоай ерригa инвентарь тоаяь, гостехнадзоро дIадеххача тайпара эшача машиний даьттеи басари хьекха кийчон мугIаре дIаоттаяй цу коллективо.

М. ХАМАТХАНОВ.